

KANOP O‘SIMLIGI TARIXI UNING RIVOJLANISHI HAQIDA UMUMIY MA’LUMOTLAR

Mirboboyeva Gulxayo

Farg‘ona davlat texnika univeristeti

Yengil sanoat muhandisligi kafedrası katta o‘qituvchisi

g.mirboboyeva@ferpi.uz

Annotasiya: Ush bu ilmiy maqolada kanop o‘simligi haqida ma’lumotlar berilgan, Kanop o‘simligini kelib chiqish tarixi ini rivojlanishi honakilashtirilishi hamda o‘simlikni xususiyatlari sanoatda hozirgi kundagi o‘rni haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: gazlama, tanda, arqoq, iplar, kanop, segmentlar soni, poyaning tashqi to‘qimasi, oddiy tolalarining uzunligi, poskon tolasi tarkibi

Kanop o‘simligini kelib chiqish tarixiga bir e’tibor qaratsak kanop o‘simligi qachon paydo bo‘gan degan savolga javob berishga xarakat qilamiz. Konoplya Xitoyda taxminan 4800 yil oldin parvarish qilingan. Xitoy mifologiyasida konoplya malikasi (xitoycha: 麻姑) — abadiy sehrli malika bo‘lib, u hayot eliksiri bilan bog‘liq va ayollar uchun ramziy himoyachi hisoblanadi. Konoplya (poslovnaya) Pliniy Kattaning «Tabiiy tarix» asarining 19 va 20-jildlarida tasvirlangan, u uni to‘quv, oziq-ovqat va dori sifatida qo‘llanilishini eslatadi. Unda aytilishicha, konoplya urug‘lari uy hayvonlarining ich qotishini davolashda yaxshi vosita, o‘t sharbati quloq yallig‘lanishiga yordam beradi, ildizi esa bo‘g‘im og‘rig‘i, podagra va kuyishlarni davolash uchun foydalaniladi. Konoplya qadimdan Armanistonda ham yetishtirilgan va arman oshxonasining bir qismi bo‘lgan. Kanop o‘simligi haqida tarixda qiziq ma’lumotlar keltirilgan, Genrix VIII Tyudor Angliyada diniy islohotlarni boshqarib, 1534 yilda Anglikan cherkovining rahbari deb e’lon qilinganidan so‘ng, 1536 va 1539 yillarda monastir yerlari keng ko‘lamda sekulyarizatsiya qilindi. Monastirlar texnik madaniyatlar — xususan, kemalar uchun juda muhim bo‘lgan konoplya yetishtirishning asosiy yetkazib beruvchilari bo‘lganligi sababli, ularning yerlari xususiy qo‘llarga o‘tishi Angliya dengiz flotining holatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin edi. Buni oldini olish maqsadida, Genrix 1533 yilda har bir dehqondan 6 akr ekin maydoni uchun chorak akr konoplya

ekishni buyuruvchi farmon chiqardi. Shu tariqa monastirlar o‘zlarining asosiy iqtisodiy afzalliklarini yo‘qotib, ularning mulkini tortib olish iqtisodiyotga zarar yetkazmadi [4].

Genrix VIII ning «Konoplya farmoni» Elizaveta I tomonidan ikki marta takrorlandi — 1563 va 1593 yillarda. XVII asrda Rossiyadan to‘qimachilik tolalarini (pen‘ka) import qilish yo‘lga qo‘yilgach, bunday farmonlarga ehtiyoj o‘z-o‘zidan yo‘qoldi.

Poslovnaya konoplya — yillik ikki uyli o‘t o‘simlikdir. Rossiyada urg‘ochi o‘simliklar **matka**, **materka** yoki oddiygina **konoplya** deb ataladi, erkak o‘simliklar esa **poskon**, **pustotsvet** yoki **zamashka** deb nomlanadi.

Konoplyaning ildizi asosiy bo‘g‘im ildiz bo‘lib, 1,5—2 m chuqurlikka kiradi. Ildizlarning asosiy qismi 40 sm gacha bo‘lgan qatlamda rivojlanadi. Peskonning ildizlari materkanikiga nisbatan 2—3 barobar kamroq vaznga ega.

Poya to‘g‘ri turg‘ich, oddiy, kamroq hollarda shoxlangan, pastki qismi dumaloq, yuqori qismi olti burchakli, chuqurchali va

bezakli tuklar bilan qoplangan. Odatda balandligi 1,5 m ga yetadi, ba‘zi navlarda esa (masalan, var. chinensis — xitoy konoplyasi) u 3—6 m gacha bo‘ladi.

Barglari uzun po‘stloqli, pastki barglari 5—7 (kam hollarda 9) tishli tor varaqchalardan tashkil topgan oyoqchalarga o‘xshash; yuqori barglari esa uch bo‘lakli yoki butun shaklda. Bo‘g‘im oralari uzun. Pastki barglar qarama-qarshi joylashgan, yuqori barglar esa navbatma-navbat. Barg ostida ikki alohida erkin qo‘shimcha bargchalar (prilistniklar) rivojlangan [1]. Poyasi to‘g‘ri turg‘ich, tagida dumaloq, o‘rtasida olti burchak, tepasida to‘rt burchak shaklida bo‘lib, ichi bo‘sh. Barglar qarama-qarshi joylashgan, tepasida esa navbatma-navbat joylashadi. Barglari po‘stloqli, oddiy, panjala-shaklida bo‘lib, 5-7 segmentdan iborat, segmentlar chetida tishli. Segmentlar soni poyaning tagidan o‘rta qismiga qarab

ko‘payadi, so‘ngra tepaga yaqin kamayadi (tagida va tepada barglar oddiy, uch bo‘lakli yoki butun bo‘ladi).

Konoplyaning gullari jinsga ko‘ra ajralgan. Urg‘ochi gul pistoqli bo‘lib, konus shaklida burilgan yashil qo‘llovchi barg ichida joylashgan. Pistoq yuqori qismida bir bo‘lakli urug‘don va tagida birlashgan ikki uzun, joylashgan o‘simlik qismi — riltalar mavjud. Erkak gulida beshta sariq-yashil gulchambar va beshta katta changchilikka ega tuklar bor. Gullari joylashgan bo‘lib, barg sohasidagi yon novdalarning tagida joylashgan. Mevalari — ikki qismli yong‘oqlar bo‘lib, tuxum shaklida yoki biroz cho‘zilgan bo‘ladi, ular gullashdan keyin qoladigan qo‘llovchi barglar ichida saqlanadi, silliq yoki yirik chiziqli, ko‘pincha kulrang-yashil, ba‘zan jigarrang rangda bo‘ladi.

Konoplya poyasining tuzilishi jinsi tolasi poya tuzilishiga o‘xshash. Poyaning tashqi to‘qimasi (teri) ko‘pburchak shaklidagi hujayralardan iborat. Uning ortida luba to‘plamlarining halqasi va parenximasi hamda markaziy qism joylashgan. Gullash vaqtida markaziy to‘qima yorilib, bo‘shliq hosil qiladi. Luba to‘plamlari poyaning yuqori qismida zichroq, pastki qismida esa kamroq joylashgan. Konoplya oddiy tolalarining uzunligi 4–5 sm va undan ortiq bo‘ladi. Luba tolalari bir-biriga bog‘langan va lignopektin bilan yopishtirilgan.

Konoplya poyasida kambiy ta‘sirida ikkinchi ichki luba to‘plamlari halqasi hosil bo‘ladi, undan keyin ko‘pincha uchinchi va to‘rtinchi halqalar ham paydo bo‘ladi. Ikkinchi darajali luba tolalari poyada notekis taqsimlangan. Eng ko‘p tolalar poyaning pastki qismida bo‘lib, yuqori qismda faqat birlamchi tolalar uchraydi. Poskon tolasi tarkibi 20–25%, matyor tolasi esa 15–20% ni tashkil qiladi. Kanopchilikda hosil o‘rim-yig‘imi eng sermehnat va mas‘uliyatli jarayon hisoblanib, ekinning 50 foizi texnik jihatdan pishib yetilgan paytida o‘rib-yig‘ib olinadi. Bu vaqtda poyaning uchida xanjarsimon barg paydo bo‘lib, ular elastik holatga keladi, ya‘ni egib ko‘rilganda kanop poyasi sinib ketmaydi. Agar ana shu muddat o‘tkazilib yuborilsa, olingan tola mo‘rt va dag‘al bo‘lib qolishi va oqibatda fermerning mehnati besamar ketishi hech gap emas. O‘rimni boshlashdan oldin o‘simlikning holatiga qarab kanopzorlar sug‘oriladi. Bunda har gektar yerga 600–650m³ suv sarflansa kifoya. Ana shunda kanop po‘stlog‘i o‘zagidan tez, oson va toza ajraladi. Bu esa mahsulotning yuqori sifatli bo‘lishini ta‘minlaydi hamda hosilning unumdor bo‘lishiga yordam beradi. [2].

Foydalanilgan adabiyotlar

- [1].Ranglar gammasidan foydalanib yangi zamonaviy modellarni yaratish
Фарғона политехника институти Илмий – техника журнали 2022. Том 26. спец.
вып. №15
- [2]. Mirboboyeva Gulhayo Abdusattorovna. (2023). The art of model crafting:
utilizing a spectrum of paint mediums. American Journal of Technology and Applied
Sciences, 19, 48–54. Retrieved from
- [3.]Mirboboyeva G.A.,Turdiyev M. Moda funksiyalaridan,rivojlanish
qonunlaridan foydalanib eskiz modellarini yaratishda retro modellarni qo‘llab yangi
kiyim dizaynlarini tahlil qilish Scientific-technical journal FerPI, ФарПИ ИТЖ
- [4].Zig‘ir tolasini olish texnologiyasini qadimgi usullari Фарғона
политехника институти Илмий – техника журнали 2024. Том 28. спец. вып.
№22
- [5]. Yaxyojonova Mohidil Husan qizi (2025). O‘smir yoshdagi qizlar ust
kiyimlarining tashqi ko‘rinishi badiiy hususiyatlari. Izlanuvchi ilmiy-metodik
jurnali.
- [6]. Mamatkulova, S., Tursumatova, S., Turdiyev, M., Abdurakhimova, M.,
Abdullayev, M., & Berdiyeva, R. (2024). Research of materials for clothing in the
production of various sewing products. In E3S Web of Conferences (Vol. 538, p.
04003). EDP Sciences.
- [7]. Sodiqovna, A. M., & Abduqodirovna, B. R. N. (2022). NOTIPAVIY
QOMATLI AYYOLLARNING O‘LCHAMLARI VA TANA TURLARINING
FARQLANISHI. Science and innovation, 1(A3), 284-288.
- [8]. Mamatkulova, S., Berdyeva, R., Obidova, I., Khoshimova, M.,
Rakhmonova, M., & Mominov, B. (2024). The significance of creating embroidery
patterns from art decoration techniques in the field of sewing-knitting. In E3S Web
of Conferences (Vol. 538, p. 04002). EDP Sciences.
- [9]. Xalilova, D., Berdiyeva, R. N., & Raxmonova, M. (2024).
ANDOZALARNI TEXNIK KO ‘PAYTIRISHNING ASOSIY PRINSIPLARI VA
USULLARI. Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2(10), 195-200.
- [10]. Berdiyeva, R. N., Xaydarova, I., & Xalilova, D. (2024). TO ‘QUV-
TRIKOTAJ MAHSULOTLARI ASSORTIMENTLARI TAHLILI. Journal of
science-innovative research in Uzbekistan, 2(10), 201-206.

[11]. Abduqodirovna, B. R. N. Ommaviy va yakka tartibda buyurtma bo ‘yicha tikiladigan kiyimlarni yoqalarini loyhalash xususiyatlarI.(2024). Journal of Science-Innovative ResearchinUzbekistan, 2(3), 283-288.

[12]. Berdiyeva R. A., O‘rmonjonov M. M. FLAT NEEDLE KNITTING MACHINES: STRUCTURE, OPERATING PRINCIPLE AND FIELDS OF USE //Web of Technology: Multidimensional Research Journal. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 61-65.

[13]. Xalilova D., Berdiyeva R., Raxmonova M. ANDOZALARNI TEXNIK KO ‘PAYTIRISHNING ASOSIY PRINSIPLARI VA USULLARI //Journal of science-innovative research in Uzbekistan. – 2024. – T. 2. – №. 10. – C. 195-200.

[14]. Abduqodirovna B. R. Qizlar ko'ylagida transformatsiya qo'llash va uning ahamiyati. Ilmiy impuls, 2 (15), 666-672 [Электронный ресурс].

[15]. Mirboboeva, G., Isroilova, N., & Rakhmonova, M. (2024). A COMPARATIVE ANALYSIS OF FLAX FIBRE FOR INDUSTRIAL APPLICATIONS. Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods, 2(10), 11-16.

[16]. Tursumatova, S., Tursunov, D., & Isroilova, N. (2023). Research on the Production of Special Clothing for Car Repair Workers, Taking into Account Human Ergonomic Characteristics. Eurasian Research Bulletin, 17, 204-209.

Research Science and Innovation House